

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۲/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

روانشناسی اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی و بررسی نقش آموزش و پرورش در ترویج فرهنگ مهدویت

مریم حوری مردق

دانش آموخته حوزه سطح ۲ حوزه فاطمه الزهرا، دبیر حکمت و معارف

چکیده

یکی از مهمترین نهادهایی که می تواند در این ترویج فرهنگ مهدویت مفید واقع شود سازمان آموزش و پرورش و بویژه معلمان با نقش خود در زمینه ترویج فرهنگ تقویت اعتقاد مهدوی و ترویج ارزش های اعتقادی و انقلابی و تربیت نسل منتظر می باشد. از آنجا که تقریباً از هر خانواده نماینده ای از این نهاد وجود دارد چنانچه این نماینده با همت و توجه معلمان به شکل صحیح تربیت شود می تواند با تاثیر در اطرافیان خود کل جامعه را به سوی کمال در زمینه های مختلف علمی و فرهنگی و اعتقادی رهنمود شود ایمان به مهدویت به عنوان یکی از اعتقادات اساسی در جوامع اسلامی، تأثیر بسزایی بر روان و رفتار افراد دارد. این مقاله به بررسی عمقی از روانشناسی اعتقاد به مهدویت و ارتباط آن با روان شناسی فردی و اجتماعی می پردازد. ابتدا با تعریف مفهوم مهدویت و نقش آن در اسلام، وارد بحث تأثیر این اعتقاد بر روان انسان می شویم. سپس به بررسی اثرات مثبت اعتقاد به مهدویت بر روانیات افراد، از جمله افزایش امید و تحمل در برابر مشکلات، پرداخته می شود. در ادامه، این مقاله به بررسی تأثیر اعتقاد به مهدویت بر رفتار اجتماعی و فردی می پردازد و نقش آن در ایجاد انگیزه، تعهد و ارتقاء اخلاقیات فردی را مورد بررسی قرار می دهد. همچنین، اثرات منفی احتمالی این اعتقاد مانند تعلل و تعصب را نیز به تفصیل مورد بررسی قرار می دهد. در نهایت، این مقاله با ارائه پیشنهاداتی برای تقویت و بهبود اعتقاد به مهدویت به منظور ارتقاء روان شناسی فردی و اجتماعی، به پایان می رسد. این پیشنهادات شامل توسعه آموزش و اطلاع رسانی مناسب، ترویج اندیشه های سازنده و ترویج فرهنگ اعتدال و همدلی در جوامع اسلامی می باشد.

کلمات کلیدی: اسلام، اعتقاد، مهدویت، آموزش و پرورش، نقش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

چند سالی است که محافل علمی، آموزشی و پژوهشی شیعیان به زمینه‌سازی برای ظهور مهدی موعود(عج) توجه بیشتری نشان داده‌اند. با این وصف، باید دانست ظهور حضرت مهدی(عج)، تابعی از خواست و تلاش محبان و منتظران است. پس اگر منتظران چشم به راه فراهم شدن تمام اسباب و لوازم ظهور آن حضرت از ناحیه خداوند و فرا رسیدن امدادهای غیبی باشند، اشتباهی بزرگ و خطایی نابخشودنی است. در این میان، زمینه‌سازی آموزشی و پژوهشی، پایه اساسی عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، مردمی و نظامی زمینه‌سازی برای ظهور به شمار می‌رود؛ زیرا از سویی، معطوف به آموزش معارف مهدویت، زمینه‌سازی و انتظار است و از سوی دیگر، به دنبال تربیت مهدی‌یوران و صالحان منتظر است. این بحث به زمینه‌سازی آموزشی معارف مهدویت و زمینه‌سازی در همه گروه‌های سنی و دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش و آموزش عالی نظر دارد و می‌کوشد با بهره‌گیری از جدیدترین شیوه‌های آموزشی، لوازم کمک‌آموزشی و ارتباطات و فن‌آوری اطلاعات به ویژه اینترنت، گامی بلند در عرصه آموزش مبانی اصیل و عمیق مهدویت در سطح جهان بردارد. به این ترتیب، با تبیین الگوی شخصیتی منتظر صالح زمینه‌ساز ظهور مصلح، دل‌های منتظر و جان‌های مشتاق و اراده‌های پولادین برای یاری بقیه الله الاعظم بسیج می‌شود.

اعتقاد به مهدویت به عنوان یکی از مفاهیم مهم و پراهمیت در اسلام، همواره مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. این اعتقاد که به آینده‌ای روشن و امیدبخش اشاره دارد، تأثیرات گسترده‌ای بر روانیات و رفتار افراد در جوامع اسلامی دارد. روانشناسی اعتقاد به مهدویت به عنوان یک زمینه پژوهشی جدید، به بررسی عمیق‌تر این ارتباط و تأثیرات آن بر روانیات انسان و رفتارهای اجتماعی می‌پردازد. در این مقاله، قصد داریم با نگاهی نوین و تازه به این موضوع مهم، ابعاد مختلف روانشناسی اعتقاد به مهدویت را بررسی کرده و تأثیرات آن بر تفکر، احساسات و رفتار افراد در جوامع اسلامی را مورد بررسی قرار دهیم. این مقاله با توجه به اهمیت اعتقاد به مهدویت در فرهنگ و اندیشه اسلامی، به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های این اعتقاد در جوامع معاصر می‌پردازد و سعی دارد راهکارها و پیشنهادهای برای تقویت این اعتقاد به عنوان یک عامل موثر در توسعه فردی و اجتماعی در جوامع اسلامی ارائه کند.

بیان مسئله

تعلیم و تربیت اسلامی تحت تأثیر ارزش‌ها و آرمان‌های برآمده از آموزه‌های دینی و جهان‌بینی اسلامی، غایاتی مانند رشد و هدایت، طهارت و حیات طیبه، ایمان و تقوا، قرب الهی، رضوان احدیت، عبادت و عبودیت را پی‌گیری می‌کند؛ به طوری که کارویژه تربیت دینی در جامعه اسلامی همانا شکل‌دهی به باورها و ایمان و اعتقادات فراگیران، متناسب با ارزش‌ها و تعالیم دینی است.

در این راستا، یکی از آرمان‌هایی که با اهداف مزبور هماهنگ است، ایمان به فلسفه غیبت و انتظار فرج در اصلاح امور زمان که از بُعد جامعه‌شناختی، برای تأمین سلامت روانی افراد، کنترل ناهنجاری‌های اجتماعی و اصلاح جامعه کارساز بوده، به طوری که احساس «عدالت اجتماعی» به عنوان نتیجه باور به مهدویت، انگیزه مناسبی برای جلوگیری از ارتکاب جرم و ناهنجاری است. همچنین از منظر روان‌شناختی، انتظار، امیدواری و وعده پیروزی حتمی، موجب سلامت و قوت روحی و روانی در شخص منتظر گردیده و نهایتاً نهنجارها و مدل‌های رفتاری غالب، زمینه هم‌نوایی، همبستگی و نظم اجتماعی در جامعه را موجب می‌گردد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

(حسین زاده و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۳۹) که این خود برگرفته از رویکرد «تربیت مهدوی» است و باید از جهت گیری های غالب و کلان تربیت دینی در جامعه باشد.

همچنین باور به مهدویت و انتظار فرج، آموزه های دینی است. بنابراین مهم ترین اهمیت های کارکردی تربیت مهدوی در حوزه تربیت دینی برای نوجوانان و جوانان به عنوان سرمایه های اجتماعی جامعه - که بهترین دوران زندگی و سرمایه عمر خود را در اختیار نهاد آموزش و پرورش قرار می دهند - متناسب با سطوح سنی و ویژگی های رشدی آن ها، ایجاد نشاط و امیدبخشی، فاصله گرفتن از روزمرگی، نجات از ناامیدی و امیدوار به آینده بودن، الگوی عمل داشتن، مراقبت دائمی، انتظار عالی، پاسداری از آیین الهی و... است.

افزون بر کارکرد تربیت دینی در تعمیق و ترویج باورها و اعتقادات منجی گرایانه و تأکید بر نقش آموزه انتظار و مهدویت در زندگی فردی و اجتماعی، یکی از مؤلفه های مهم در زمینه سازی ظهور حضرت حجت (عج) و شکل دهی جامعه زمینه ساز، توجه به نقش انسان و مقوله نیروسازی و تربیت منتظران واقعی در راستای تحقق انقلاب جهانی حضرت مهدی (عج) است؛ زیرا اراده و محتوای باطنی انسان، علت العلل همه تغییر و تحولات اجتماعی است.

بنابراین تربیت مهدوی مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، نقشی محوری و مهم در زمینه سازی برای ظهور ایفا می کند و لازم است که دولت زمینه ساز نسبت به سیاست گذاری در تعلیم و تربیت و تدوین نظام آموزش و پرورش بر اساس آموزه مهدویت و انتظار، اهتمام ورزد (موسوی، ۱۳۸۸: ۸۹). بنابراین ضروری است در راستای تدبیر اقدامات تربیتی و راهبردهای مهندسی فرهنگی برای زمینه سازی ظهور، متولیان فرهنگ و اندیشه اجتماع، فعالیت های فرهنگی را هماهنگ با آرمان ظهور و در راستای تسهیل و تعجیل ظهور امام (عج) تنظیم نموده و قوانین و برنامه هایی را در این جهت گیری تدوین کنند و راهکارهای عملی کردن آن را نیز اندیشیده و پیشنهاد دهند (حائری پور، ۱۳۸۹: ۱۸۷).

رویکرد تربیت مهدوی مبتنی بر فلسفه انتظار، دلالت های متعددی برای برنامه های آموزشی، تربیتی و درسی، به ویژه برنامه درسی تربیت دینی دارد. به طوری که برنامه ها باید بتواند ضمن انتقال دانش، تقویت نگرش و توسعه رفتارهای عملی و آمادگی های فردی و اجتماعی افراد، زمینه تحقق اهداف تربیت مهدوی و آرمان های فلسفه انتظار را افزایش دهد (مرزوقی، ۱۳۸۷؛ پهلوان، ۱۳۸۲). بنابراین می توان گفت مهدویت و انتظار، با توجه به ابعاد شخصیت آدمی و حوزه های سه گانه اثرگذاری اقدامات تربیتی و یادگیری، دلالت های تربیتی گوناگونی دارد که عبارتند از: الف) دلالت های تربیت مهدوی در حوزه بینش ها که شامل کمک در شناخت معیارهای حق و باطل، خردورزی، نجات از دام شک گرایی و تزلزل در حوزه اندیشه و تعمیق بینش و بصیرت مهدوی است.

ب) دلالت های تربیت مهدوی در حوزه گرایش ها که شامل تخلق به فضایل انسانی، امید به آینده روشن، صبر و استقامت، وابستگی نداشتن و تسلیم نشدن به اوضاع موجود، شجاعت و شهامت در تغییر اوضاع و شرایط، جوشش عواطف معنوی سازنده، هویت بخشی و رهایی از پوچی و بی هدفی است. ج) دلالت های تربیت مهدوی در حوزه رفتارها که شامل پویایی و سازندگی، تعهد و مسئولیت، مدیریت تحول، مجاهدت در برپایی حق، عدالت گرایی، وحدت و هم گرایی است (موسوی، ۱۳۸۸: ۹۶).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

یکی از مسائل مهم و پرکاربرد در حوزه روانشناسی اعتقاد به مهدویت، بررسی تأثیر این اعتقاد بر روانیات و رفتار افراد در جوامع اسلامی است. این مسئله بر اهمیت فهم عمیق‌تر از نقش و تأثیر اعتقاد به مهدویت در توسعه فردی و اجتماعی افراد، تأثیر آن بر روابط اجتماعی و فرهنگ سازمانی جوامع اسلامی، و چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با این اعتقاد تأکید می‌کند. این مسئله با توجه به ارتباط نزدیک اعتقاد به مهدویت با امید، تعهد اجتماعی و هویت اسلامی، نیازمند بررسی دقیق‌تر و تحلیل فراگیری است تا بتوان از آن به‌عنوان یک عامل مهم در تحول و توسعه جوامع اسلامی بهره‌مند شد.

یافته‌ها

تعریف اعتقاد به مهدویت:

اعتقاد به مهدویت به اعتقاد در اسلام اشاره دارد که به طبقه‌ی معتقدین، مهدی یا مهدوی در زمانی نامشخص در آخرالزمان ظهور خواهد کرد و به عنوان رهبری عادل و پروردگاری بر اساس اصول اسلامی و عدالت اجتماعی، جهان را پر از عدل و امنیت خواهد کرد. این اعتقاد در اسلام به عنوان یکی از اصول اساسی و مهم تلقی می‌شود که تأثیرات گسترده‌ای بر روی اعتقادات، اخلاق و رفتار افراد و جوامع دارد.

اهمیت اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی:

اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی اهمیت بسیاری دارد و تأثیرات گسترده‌ای بر روی این جوامع دارد. برخی از اهمیت‌های اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی عبارتند از:

۱. امید و ترقی: اعتقاد به مهدویت به افراد امید به آینده و ترقی می‌دهد. این اعتقاد ممکن است انگیزه‌ای برای تلاش برای بهبود شرایط اجتماعی و فردی فراهم کند.
 ۲. همبستگی و اتحاد: اعتقاد به مهدی به عنوان یک رهبر عادل و پروردگاری می‌تواند باعث تقویت همبستگی و اتحاد در جامعه شود و افراد را به هم متحد کند.
 ۳. تعهد اجتماعی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند باعث افزایش تعهد اجتماعی افراد شود و آن‌ها را به فعالیت‌های اجتماعی و خدمت به جامعه تشویق کند.
 ۴. تقویت هویت اسلامی: اعتقاد به مهدویت به عنوان یکی از اصول اسلامی می‌تواند هویت اسلامی افراد را تقویت کرده و آن‌ها را به حفظ و ارتقاء ارزش‌ها و اصول اسلامی تشویق کند.
 ۵. ایجاد امنیت و عدالت: اعتقاد به ظهور مهدی به عنوان رهبری عادل می‌تواند امنیت و عدالت را در جامعه برقرار کند و به ایجاد یک جامعه عادل و پر از امنیت کمک کند.
- با توجه به این موارد، می‌توان گفت که اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی نقش مهمی در توسعه و تعالی این جوامع ایفا می‌کند و تأثیرات مثبت گسترده‌ای بر روی معنویت، اخلاق و رفتار افراد دارد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

یکی از مهم ترین اصل های اندیشه ی تشیع که در عصر غیبت، استمرار تعلیمات ناب اسلامی و شیعی را در جوامع مسلمان سبب شده و راه پیش روی بشریت و آینده ی آنان را تا پایان تاریخ روشن ساخته، اصل اصیل مهدویت است. این اصل امید بخش، حرکتی است از سرچشمه ی توجه به امام و هادی و راهبری زنده و آسمانی اما در پس پرده ی غیب.

با تمسک به این اصل روشن، مؤمنان و مسلمانان، هرگز، در دنیای مدرن و صنعتی و بی خدایی معاصر، تنها و سرگشته نمی مانند و در هر فتنه و مصیبتی - آن گونه که در بیان زیبای روایات آمده است - به حصن حصین این اندیشه ی الهی (انتظار فرج) پناه می برند و برای حل مشکلات فردی و اجتماعی خود از آن یار غایب از نظر، چاره جویی می کنند.

اینک، در دنیایی که در آن، حکام و سیاست مداران، در پی اجرای دستورها و فرمان های الهی نیستند، بلکه می خواهند هر چه بیش تر به مطامع مادی خویش دست یابند، اندیشه ای که می تواند به معنای واقعی کلمه ((منجی)) و نجات بخش بشریت از آلام بی خدایی و افسردگی باشد، همانا اندیشه ی مترقی ((مهدویت)) است.

پرداختن به این اندیشه و کاویدن زوایای گوناگون آن، اندیشه ی احیای مجدد دین در عصر کفر را به ارمغان می آورد.

آن چه ضرورت پرداختن به این مبحث مهم را دو چندان می کند، لزوم تدارک تئوریک برای حکومت دینی جمهوری اسلامی ایران است. حکومت دینی ما بر طرح تئوریک ((تبیین و ترویج فرهنگ مهدویت)) و پژوهش در عرصه های گوناگون مرتبط به این امر، متولد شده است.

در تبیین تأثیرهای اجتماعی اعتقاد به مهدویت بر جامعه، ابتدا می توان دو نوع کلی تأثیر اجتماعی را بازشناسی کرد. نوع یکم ((تأثیر غیر مستقیم)) بر جامعه است.

در این بخش، فرایند عینی اعتقادات، از جمله اعتقاد به مهدویت، مجموع جامعه، اعم از معتقدان و غیر معتقدان، را متأثر می سازد؛ یعنی، بسیاری از فرایندهای جمعی و گروهی در جامعه، پس از ایجاد، دارای انعکاس و بازتابی وسیع تر از حیطه ی گروه ایجاد کننده است. در بررسی تأثیرهای اجتماعی مهدویت، از این نوع تأثیرها نمی توان غافل بود. البته، توضیح بیش تر این ها، در بخش ((تأثیرهای مستقیم)) بیان می گردد.

تأثیرهای مستقیم هر فرایند آگاهانه، عمدتاً، از اتخاذ مبانی بینشی و نگرشی خاص در مورد موضوع مورد نظر و در افراد و گروه های مرتبط، شکل می پذیرد. این نگرش و بینش را می توان در حیطه ی امور دینی، به "اعتقاد" تعبیر کرد.

شکل گیری بینش و نگرش در درون افراد، واکنش هایی را در حیطه ی رفتاری آنان به وجود می آورد که می توان از آن به "کنش های رفتاری" تعبیر کرد. آن گاه که کنش های رفتاری از حد فرد گذشت و به گروه ها منتقل شد و واکنش های رفتاری به نحو جمعی صورت پذیرفت، فرایند ((تأثیر و تأثر اجتماعی)) آغاز می گردد.

اعتقاد به مهدویت نیز آن گاه که از حد بینش و نگرش می گذرد و به حیطه ی رفتاری - و خصوصاً رفتار فردی - سرایت کند، دارای تأثیرها و نمودهای عینی بر جامعه ی دینداران خواهد بود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

برای بررسی تأثیرهای اجتماعی اعتقاد به مهدویت، از منظر جامعه‌شناختی، لازم است در ابتدا به ابعاد گوناگون این تأثیرها اشاره شود.

ابعاد اجتماعی تأثیرهای اعتقاد به مهدویت، عمدتاً، به سه گروه ((دینی - اجتماعی)) و ((تربیتی - اجتماعی)) و ((سیاسی - اجتماعی)) تقسیم می‌شود.

الف) تأثیر دینی - اجتماعی

تأثیر دینی - اجتماعی مهدویت، عمدتاً، شامل رفتارهای دینی می‌گردد که به نحو جمعی صورت می‌پذیرد. به عنوان شاخص‌هایی از این بُعد، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- گرامی‌داشت مراسم نیمه‌ی شعبان

نیمه‌ی شعبان، عید انتظار، عید نور، عید عدالت جهانی، عید اعلام نشاط، آگاهی، روشنی ضمیر، توجه به منتظران، و نمایش شادمانی‌ها و زوال تاریکی‌ها و امنیت و وحدت در جامعه‌ی جهانی اسلام است.

۲- برگزاری ادعیه‌ی خاص حضرت

در حقیقت، دعا و توسل، دو نیاز آدمی و دو بال پرواز او برای فرار از دل‌مردگی حاکم بر فضای زندان دنیا هستند. همین امر، انسان را بر آن می‌دارد تا در پی دستیابی به عواملی باشد که او را در راه درک مفاهیم ادعیه و زیارت، یاری می‌رسانند. در یک کلمه باید گفت، ترتیب و فراز و نشیب دعا با نیازهای پیچیده‌ی روح انسانی، هماهنگ است.

۳- توجه به اماکن ویژه‌ی حضرت

مسجد جمکران، در حال حاضر، میعادگاه میلیون‌ها انسان عاشق و علاقه‌مندی است که به شوق دیدار و توسل و ایجاد ارتباط در آن گرد هم می‌آیند تا با مقتدای خویش تجدید میثاق کنند.

امام مهدی(عج) به حسن جمکرانی فرموده‌اند: ((به مردم بگو، به این مکان (مسجد مقدس جمکران) رغبت کنند و آن را عزیز دارند)). این مکان مقدس، تحت توجهات خاصه‌ی حضرت بقیه‌الله‌الاعظم، ارواحنا فدا، قرار دارد.

۴- صدقه دادن به قصد سلامتی امام عصر(عج)

صدقه دادن برای سلامتی حضرت، از جمله تکالیفی است که منتظران آن امام بزرگوار، در عصر غیبت بر عهده دارند. بدون شک، آن حضرت، بی‌نیاز از آن است که منتظران، برای سلامتی اش صدقه بدهند، ولی ابراز ارادت به آن بزرگوار و اعلام تبعیت از آن حضرت، نشانه‌ها و علایمی دارد که از آن جمله می‌توان علاقه به سلامتی حضرت اش را عنوان کرد.

از پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌نقل شده است که ((هیچ بنده‌ای ایمان نیاورد، مگر آن که من، نزد او، از خودش محبوب‌تر باشم، و خاندان ام، از خاندان اش، نزد او محبوب‌تر باشند، و عترت من، نزد او، از عترت خودش محبوب‌تر باشند، و ذات من، از ذات خودش، نزد او محبوب‌تر باشد) (اصفهانی، جلد ۲).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

(ب) اثرات تربیتی - اجتماعی

انتظار امام و امت

((امام و امت هر دو منتظرند: امت، در انتظار امام و منتظر خویش است و امام نیز همواره در انتظار به سر می برد. پس منتظر امت خود منتظر است؛ یعنی، چشم به راه فرشته ی حق است که در رسد و پیام قیام را برساند و او را به ظهور فراخواند تا او در پهنه ی آشکار زندگی، گام گذارد و رستاخیز خویش را بیازد و انقلابی اصولی و فراگیر در کار زندگی انسان درآفکند و آن همه کوشش های نافرجام برای ساختن جامعه ی انسانی را به فرجامی راستین برساند و رسالت الهی خویش را که برای آن ذخیره شده است، به انجام برد.

انتظار، در روان ژرف و بیکران امام منجی - که قلب جهان است - حالتی ویژه دارد و با انتظارات دیگر تفاوتی اصولی. انتظار ما، به فراخور روان ها و اندیشه هایی که در انتظار به سر می برند و با شور و سوز و احساس هایی که منتظران دارند، ارتباط دارد و ژرفایی و گستردگی آن در همین رابطه مشخص می گردد. هر کس، در ارتباط با پایگاه فکری و آرمانی و نوع هدف ها و احساس هایی که دارد، در انتظاراتی متناسب به سر می برد (همو، ۱۳۵۴).

هدف و آرمان، هر چه والاتر باشد، انتظار تحقق آن و فرا رسیدن روزگار شکوفایی آن نیز بیش تر و شورانگیزتر است. بنا بر این اصل، انسان های بزرگ و احساس مندی که در اندیشه ی ساختن جامعه ی انسانی اند و به آرمان والای حقوق انسان و ارزش انسان فکر می کنند و همواره تفسیر درست و معقول انسان را در کتاب تکوین و تدوین می جویند و در راه این هدف بزرگ از احساس های الهی - انسانی پر شوری برخوردارند، انتظاری متناسب با این آرمان بزرگ دارند و آمادگی و تلاش ها و کوشش هایشان، هماهنگ با عظمت آرمان شان است (همان).

از این رو چنین انسان هایی، تمامی نیروها و امکانات خود را بر سر این آرمان می نهند و تا واپسین لحظات حیات، دست از تلاش بر نمی دارند و سرانجام، زندگی را نیز فدا می کنند!

(ج) تأثیرهای سیاسی - اجتماعی

مراد از تأثیرهای سیاسی - اجتماعی مهدویت، مجموعه ی فرایندهای سیاسی است که به سبب اعتقاد به مهدویت در جامعه ایجاد می گردد.

اعتقاد به مهدویت، تأثیرهای سیاسی فراوانی بر جوامع گوناگون داشته است. برخی از نمونه های این تأثیرها بر جامعه عبارت است:

۱- ایجاد جنبش ها و قیام های دینی علیه ظلم و ستم با محوریت اندیشه ی مهدویت؛

برخی از جنبش هایی که با محوریت موعود گرایی به نحو عام، در جهان صورت پذیرفته است، عبارت است از جنبش های هزاره گرا در کنگوی بلژیک و فرانسه، ولتای علیا، سیرالئون، تانگانیکا، فیلیپین، اندونزی، ویتنام، هاییتی، برزیل، آرژانتین، پرو، جامائیکا،

...

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

به اعتقاد شیعیان و اغلب دانشمندان و علمای اهل سنت و نیز واقعیت تاریخی، پس از رحلت پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله و به ویژه پس از شهادت مولای متقیان امیر مؤمنان علیه السلام، اسلام، از مسیر اصلی و مستقیم خود خارج شد و تعصبات نژادی و اشرافیت، دربار خلفا را فرا گرفت و روز به روز جامعه از شعائر اسلامی فاصله گرفت و عدالت اجتماعی رخت برپست و تفاخرات قومی و مذهبی و به دنبال آن تبعیض های اجتماعی، سراسر جامعه ی اسلامی را فراگرفت. رهایی از ظلم و جور حکام ستمگر به ظاهر مسلمان و بازگشت به دوران معنوی و بی آرایش و مساوات اسلامی صدر اسلام، آرمان همه ی دردمندان مسلمان از عالم و عامی بود، اما واقعیت آن بود که پیامبر صلی الله علیه وآله رحلت کرده بود و جامعه ی اسلامی به دلیل سال ها و قرن ها دوری از زمان رسول اکرم صلی الله علیه وآله احیای آن دوران محال می نمود، ولی خاطره ی دوران کوتاه و طلایی صدر اسلام، آرمان اجتماعی همه ی مصلحان و رهبران نهضت های سیاسی - اجتماعی در جهان اسلام بوده است (زیدان، ۶۱).

مسئله ای مرتبط با تأثیر اعتقاد به مهدویت بر روانیات و رفتار افراد:

یکی از مسائل مرتبط با تأثیر اعتقاد به مهدویت بر روانیات و رفتار افراد، می تواند تأثیر این اعتقاد بر روی احساس امنیت و امید افراد باشد. اعتقاد به ظهور مهدی به عنوان یک رهبر عادل و پروردگاری می تواند افراد را به احساس امنیت و آرامش در آینده تشویق کند. این اعتقاد می تواند به عنوان یک منبع امید و انگیزه برای افراد عمل کند و آن ها را به تلاش برای بهبود شرایط خود و جوامعشان ترغیب کند.

علاوه بر این، اعتقاد به مهدویت می تواند تأثیر مثبتی بر روانیات افراد داشته باشد و آن ها را به اعمال نیکو و ارزش های انسانی تشویق کند. این اعتقاد می تواند به تقویت اخلاق و رفتار افراد کمک کرده و به ایجاد یک جو انسجامی و پر از احترام متقابل در جوامع اسلامی کمک کند.

به علاوه، اعتقاد به مهدویت می تواند تأثیری بر روی انگیزه و تعهد افراد به امور اجتماعی و خدمت به جامعه داشته باشد. این اعتقاد می تواند افراد را به فعالیت های اجتماعی و خیریه تشویق کند و آن ها را به مشارکت فعال در امور اجتماعی و انسانی ترغیب کند.

بنابراین، می توان گفت که اعتقاد به مهدویت می تواند تأثیرات مثبتی بر روانیات و رفتار افراد داشته باشد و به تقویت ارزش های انسانی، اخلاقی و اجتماعی در جوامع اسلامی کمک کند.

تأثیر اعتقاد به مهدویت بر تفکر افراد:

اعتقاد به مهدویت می تواند تأثیرات عمیقی بر تفکر افراد داشته باشد. برخی از این تأثیرات عبارتند از:

۱. تحول در نگرش به زندگی: اعتقاد به مهدویت می تواند باعث تحول در نگرش افراد به زندگی شود. این اعتقاد می تواند افراد را به فهم بهتری از هدف و معنای زندگی خود برساند و آن ها را به تلاش برای رسیدن به اهداف بزرگتر و ارزشمندتر تشویق کند.
۲. تقویت امید و انگیزه: اعتقاد به مهدویت می تواند امید و انگیزه افراد را تقویت کند. این اعتقاد می تواند به عنوان یک منبع امید و انگیزه برای پیشرفت و ترقی در زندگی عمل کند و آن ها را به تحقق اهداف شخصی و اجتماعی تشویق کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳. تأثیر بر تفکر اخلاقی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت تفکر اخلاقی افراد کمک کند. این اعتقاد می‌تواند به ارتقاء ارزش‌های انسانی و اجتماعی، احترام به دیگران و انجام اعمال نیکو تشویق کند.

۴. تأثیر بر تفکر اجتماعی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند تأثیراتی بر تفکر اجتماعی افراد داشته باشد. این اعتقاد می‌تواند به تقویت همبستگی و اتحاد در جامعه کمک کند و آن‌ها را به مشارکت فعال در امور اجتماعی و خدمت به جامعه ترغیب کند.

۵. تأثیر بر تفکر سیاسی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند تأثیراتی بر تفکر سیاسی افراد داشته باشد. این اعتقاد می‌تواند به تقویت ارزش‌های دموکراتیک، عدالت و حقوق بشری کمک کند و آن‌ها را به مشارکت فعال در فرایندهای سیاسی ترغیب کند.

با توجه به این موارد، می‌توان گفت که اعتقاد به مهدویت می‌تواند تأثیرات گسترده‌ای بر تفکر افراد داشته باشد و به توسعه و پیشرفت آن‌ها کمک کند (زیدان، ۶۱).

تأثیر اعتقاد به مهدویت بر احساسات افراد:

اعتقاد به مهدویت می‌تواند تأثیرات گوناگونی بر احساسات افراد داشته باشد. برخی از این تأثیرات عبارتند از:

۱. افزایش امید و آرامش: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به عنوان یک منبع امید و آرامش برای افراد عمل کند. این اعتقاد می‌تواند افراد را به احساس امنیت و امید در آینده تشویق کند و آن‌ها را از اضطراب و نگرانی‌های روزمره رهایی دهد.

۲. تقویت اعتماد به نفس: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت اعتماد به نفس افراد کمک کند. این اعتقاد می‌تواند افراد را به اعتقاد به توانایی‌ها و استعدادهای خود تشویق کند و آن‌ها را به دستیابی به اهدافشان ترغیب کند.

۳. تأثیر بر امید و انگیزه: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت امید و انگیزه افراد کمک کند. این اعتقاد می‌تواند افراد را به تلاش برای بهبود شرایط شخصی و اجتماعی تشویق کند و آن‌ها را از انگیزه برای تحقق اهدافشان محروم نکند.

۴. تأثیر بر احساس مسئولیت: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت احساس مسئولیت افراد کمک کند. این اعتقاد می‌تواند افراد را به انجام وظایف و مسئولیت‌های خود با انگیزه بیشتری تشویق کند و آن‌ها را از اعمال بدون مسئولیت‌پذیری باز دارد.

۵. تأثیر بر احساس عدالت و انصاف: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت احساس عدالت و انصاف در افراد کمک کند. این اعتقاد می‌تواند به ایجاد یک جامعه عادل و پر از انصاف کمک کند و آن‌ها را به احترام حقوق دیگران تشویق کند.

با توجه به این موارد، می‌توان گفت که اعتقاد به مهدویت می‌تواند تأثیرات مثبتی بر احساسات افراد داشته باشد و به تقویت امید، اعتماد به نفس، انگیزه و احساسات مثبت دیگر آن‌ها کمک کند.

تأثیر اعتقاد به مهدویت بر رفتار افراد:

اعتقاد به مهدویت می‌تواند تأثیرات مهمی بر رفتار افراد داشته باشد. برخی از این تأثیرات شامل موارد زیر است:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱. الهام بخش برای رفتار اخلاقی: اعتقاد به مهدویت می تواند به عنوان یک الگوی اخلاقی برای افراد عمل کند و آن ها را به رفتارهای اخلاقی و ارزشمند تشویق کند. این اعتقاد می تواند به تقویت اعمال نیکو، احترام به دیگران و پایبندی به اصول اخلاقی کمک کند.

۲. تشویق به عمل بهتر: اعتقاد به مهدویت می تواند افراد را به انجام اعمال بهتر و مفیدتر تشویق کند. این اعتقاد می تواند به تقویت مسئولیت پذیری، انگیزه و تعهد افراد کمک کند و آن ها را به انجام وظایف و مسئولیت های خود با انگیزه بیشتری ترغیب کند.

۳. ایجاد همبستگی و اتحاد: اعتقاد به مهدویت می تواند به تقویت همبستگی و اتحاد در جامعه کمک کند. این اعتقاد می تواند افراد را به همکاری و تعامل مثبت با دیگران تشویق کند و به ایجاد یک جو اجتماعی مثبت کمک کند (زیدان).

۴. ارتقاء ارزش های انسانی: اعتقاد به مهدویت می تواند به ارتقاء ارزش های انسانی افراد کمک کند. این اعتقاد می تواند افراد را به احترام به دیگران، عدالت، صداقت و شجاعت تشویق کند و به تقویت ارزش های انسانی و اجتماعی منجر شود.

۵. تأثیر بر رفتار سیاسی: اعتقاد به مهدویت می تواند تأثیراتی بر رفتار سیاسی افراد داشته باشد. این اعتقاد می تواند به تقویت ارزش های دموکراتیک، حقوق بشری و عدالت اجتماعی کمک کند و آن ها را به مشارکت فعال در فرایندهای سیاسی و اجتماعی ترغیب کند.

با توجه به این موارد، می توان گفت که اعتقاد به مهدویت می تواند تأثیرات مهمی بر رفتار افراد داشته باشد و به تقویت اخلاق، مسئولیت پذیری، همبستگی اجتماعی و ارزش های انسانی آن ها کمک کند.

نقش اعتقاد به مهدویت در ساختار و تقویت هویت اسلامی:

اعتقاد به مهدویت نقش مهمی در ساختار و تقویت هویت اسلامی دارد. این اعتقاد به مهدویت از جوانب مختلف بر هویت اسلامی تأثیر می گذارد، از جمله:

۱. ارتباط با امام زمان: اعتقاد به مهدویت به عنوان ارتباط مستقیم افراد با امام زمان و منتظران ظهور او، می تواند احساس تعلق به جامعه اسلامی را تقویت کند. این اعتقاد می تواند افراد را به احترام به امام زمان و پیروی از اصول و ارزش های اسلامی تشویق کند.

۲. تقویت ارزش های اسلامی: اعتقاد به مهدویت می تواند به تقویت ارزش های اسلامی در افراد کمک کند. این اعتقاد می تواند افراد را به احترام به عدالت، انصاف، مهربانی و تعامل مثبت با دیگران تشویق کند و به تقویت ارزش های اسلامی منجر شود.

۳. ایجاد انگیزه برای عمل بهتر: اعتقاد به مهدویت می تواند افراد را به انجام اعمال بهتر و مفیدتر تشویق کند. این اعتقاد می تواند به تقویت انگیزه، تعهد و پایبندی به اصول اسلامی کمک کند و آن ها را به انجام وظایف و مسئولیت های دینی و اجتماعی با انگیزه بیشتری ترغیب کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۴. ارتباط با جوامع اسلامی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت ارتباط افراد با جوامع اسلامی کمک کند. این اعتقاد می‌تواند به ایجاد همبستگی و اتحاد در جامعه اسلامی کمک کند و به تقویت هویت اسلامی و احساس تعلق به جوامع اسلامی منجر شود.

با توجه به این موارد، می‌توان گفت که اعتقاد به مهدویت نقش مهمی در ساختار و تقویت هویت اسلامی دارد و به تقویت ارزش‌های اسلامی، ارتباط با امام زمان، انگیزه برای عمل بهتر و ارتباط با جوامع اسلامی کمک می‌کند.

تأثیر اعتقاد به مهدویت در ساختار و تقویت هویت اسلامی:

اعتقاد به مهدویت می‌تواند تأثیرات بسیار مهمی در ساختار و تقویت هویت اسلامی داشته باشد. برخی از مزایا و تأثیرات این اعتقاد بر هویت اسلامی عبارتند از:

۱. ارتباط با امام زمان: اعتقاد به مهدویت به عنوان ارتباط مستقیم افراد با امام زمان، می‌تواند احساس تعلق به جامعه اسلامی را تقویت کند. این اعتقاد می‌تواند افراد را به احترام با امام زمان و پیروی از اصول و ارزش‌های اسلامی تشویق کند.

۲. ارزش‌های اسلامی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت ارزش‌های اسلامی در افراد کمک کند. این اعتقاد می‌تواند افراد را به احترام به عدالت، انصاف، مهربانی و تعامل مثبت با دیگران تشویق کند و به تقویت ارزش‌های اسلامی منجر شود.

۳. ایجاد انگیزه برای عمل بهتر: اعتقاد به مهدویت می‌تواند افراد را به انجام اعمال بهتر و مفیدتر تشویق کند. این اعتقاد می‌تواند به تقویت انگیزه، تعهد و پایبندی به اصول اسلامی کمک کند و آن‌ها را به انجام وظایف و مسئولیت‌های دینی و اجتماعی با انگیزه بیشتری ترغیب کند (امام خمینی، جلد ۲).

۴. ارتباط با جوامع اسلامی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت ارتباط افراد با جوامع اسلامی کمک کند. این اعتقاد می‌تواند به ایجاد همبستگی و اتحاد در جامعه اسلامی کمک کند و به تقویت هویت اسلامی و احساس تعلق به جوامع اسلامی منجر شود.

۵. ایجاد امید و انتظار: اعتقاد به مهدویت می‌تواند افراد را به ایجاد امید و انتظار برای ظهور امام زمان تشویق کند. این اعتقاد می‌تواند به تقویت ایمان و امید به آینده مثبت افراد کمک کند و به تقویت هویت اسلامی آن‌ها منجر شود.

با توجه به این مزایا، می‌توان گفت که اعتقاد به مهدویت نقش مهمی در ساختار و تقویت هویت اسلامی دارد و به تقویت ارزش‌های اسلامی، ارتباط با امام زمان، انگیزه برای عمل بهتر، ارتباط با جوامع اسلامی و ایجاد امید و انتظار کمک می‌کند.

مزایای اعتقاد به مهدویت در ساختار و تقویت هویت اسلامی:

اعتقاد به مهدویت در ساختار و تقویت هویت اسلامی مزایای متعددی دارد. برخی از این مزایا عبارتند از:

۱. ایجاد امید و انتظار: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به افراد امید و انتظار برای ظهور امام مهدی (عج) و فرج آن حضرت را بخشیده و ایشان را به عنوان ناجی و پیشوایی که به زودی ظهور خواهد کرد، معرفی کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۲. تقویت ارزش‌های اسلامی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت ارزش‌های اسلامی مانند عدالت، انصاف، مهربانی، تعامل مثبت با دیگران و احترام به حقوق انسانی کمک کند.

۳. ارتباط با امام زمان: اعتقاد به مهدویت می‌تواند ارتباط فرد با امام مهدی (عج) را تقویت کند و احساس تعلق و پیروی از او را ترویج دهد.

۴. تحریک انگیزه و امید: اعتقاد به مهدویت می‌تواند انگیزه، امید و انرژی برای انجام اعمال نیکو، پایبندی به اصول دینی و اجتماعی و پیشرفت روحی و اخلاقی فرد را تقویت کند.

۵. تعالی ذهنی و فکری: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تعالی ذهنی و فکری فرد کمک کند و او را به تحلیل عمیق‌تر مسائل دینی و اجتماعی تشویق کند.

۶. تقویت همبستگی و اتحاد: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت همبستگی و اتحاد در جامعه اسلامی کمک کند و افراد را به همکاری و همدلی با یکدیگر تشویق کند.

به طور کلی، اعتقاد به مهدویت نه تنها به تقویت هویت اسلامی کمک می‌کند بلکه به تقویت ارزش‌های اسلامی، ایجاد امید و انتظار، تحریک انگیزه و امید، تعالی ذهنی و فکری، تقویت ارتباط با امام زمان و تقویت همبستگی و اتحاد در جامعه اسلامی نیز کمک می‌کند.

اهمیت اعتقاد به مهدویت در ساختار و تقویت هویت اسلامی:

اعتقاد به مهدویت اهمیت بسیار زیادی در ساختار و تقویت هویت اسلامی دارد. این اعتقاد به امامت و رهبری امام مهدی (عج) که به عنوان آخرین امام شناخته می‌شود، می‌تواند تأثیرات مثبت بسیاری بر هویت اسلامی فرد و جامعه داشته باشد. برخی از اهمیت‌ها و تأثیرات اعتقاد به مهدویت در ساختار و تقویت هویت اسلامی عبارتند از:

۱. ارتباط با ارزش‌های اسلامی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت ارزش‌های اسلامی مانند عدالت، انصاف، مهربانی، تعامل مثبت با دیگران و احترام به حقوق انسانی کمک کند. این ارتباط با ارزش‌های اسلامی می‌تواند به تقویت هویت اسلامی فرد کمک کند.

۲. ایجاد امید و انتظار: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به افراد امید و انتظار برای ظهور امام مهدی (عج) را بخشیده و ایشان را به عنوان ناجی و پیشوایی که به زودی ظهور خواهد کرد معرفی کند. این امید و انتظار می‌تواند به تقویت ایمان و امید به آینده مثبت افراد کمک کند.

۳. تعالی ذهنی و فکری: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تعالی ذهنی و فکری فرد کمک کند و او را به تحلیل عمیق‌تر مسائل دینی و اجتماعی تشویق کند. این تعالی ذهنی و فکری می‌تواند به توسعه دانش و فهم عمیق‌تر از اصول و ارزش‌های اسلامی کمک کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۴. تقویت ارتباط با امام زمان: اعتقاد به مهدویت می‌تواند ارتباط فرد با امام مهدی (عج) را تقویت کند و احساس تعلق و پیروی از او را ترویج دهد. این ارتباط می‌تواند به تقویت ارتباط فرد با اصول و ارزش‌های اسلامی کمک کند.

۵. تحریک انگیزه و امید: اعتقاد به مهدویت می‌تواند انگیزه، امید و انرژی برای انجام اعمال نیکو، پایبندی به اصول دینی و اجتماعی و پیشرفت روحی و اخلاقی فرد را تقویت کند.

با توجه به این نکات، می‌توان گفت که اعتقاد به مهدویت اهمیت بسیار زیادی در ساختار و تقویت هویت اسلامی دارد و می‌تواند به تقویت ارزش‌های اسلامی، ایجاد امید و انتظار، تعالی ذهنی و فکری، تقویت ارتباط با امام زمان و تحریک انگیزه و امید کمک کند.

ارتباط اعتقاد به مهدویت با امید:

اعتقاد به مهدویت و امید به ظهور امام مهدی (عج) به طور مستقیم به یکدیگر مرتبط هستند. اعتقاد به مهدویت، به معنای ایمان به ظهور امام مهدی (عج) به عنوان ناجی و پیشوایی که به زودی ظهور خواهد کرد، امید و انتظار برای آینده روشن و اصلاح جهان را در انسان ایجاد می‌کند. این اعتقاد به مهدویت و آمدن امام مهدی (عج) به عنوان ظهور حق و عدل، انسان‌ها را به ایجاد امید و انتظار برای آینده بهتر و بهبود جهان تشویق می‌کند (انتشارات پرهیزکار، ۱۳۷۹).

اعتقاد به مهدویت و امید به ظهور امام مهدی (عج) می‌تواند به افراد امید و انرژی برای مقابله با چالش‌ها و مشکلات زندگی بخشیده و آن‌ها را به انجام اعمال نیکو و پایبندی به ارزش‌های دینی و اخلاقی تشویق کند. این امید به ظهور امام مهدی (عج) می‌تواند به تقویت ایمان و امید به آینده مثبت افراد کمک کند و آن‌ها را از اندوه و ناامیدی دور نگه دارد.

به طور کلی، اعتقاد به مهدویت و امید به ظهور امام مهدی (عج) به عنوان ناجی و پیشوایی که به زودی ظهور خواهد کرد، ارتباط نزدیکی دارند و این اعتقاد می‌تواند به ایجاد امید، انتظار، انرژی مثبت و ایمان به آینده مثبت انسان‌ها کمک کند. امید به ظهور امام مهدی (عج) می‌تواند به تقویت روحیه و انگیزه افراد برای انجام اعمال نیکو، پایبندی به ارزش‌های دینی و اخلاقی و پیشرفت روحی و اجتماعی آن‌ها منجر شود.

ارتباط اعتقاد به مهدویت با صمیمیت:

اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت صمیمیت و ارتباط عمیق فرد با امام مهدی (عج) کمک کند. امام مهدی (عج) به عنوان آخرین امام شیعه و ناجی بشریت شناخته می‌شود و اعتقاد به مهدویت به معنای ایمان به ظهور او و پیروی از او است. این اعتقاد می‌تواند به تقویت ارتباط فرد با امام مهدی (عج)، افزایش صمیمیت و ارتباط عمیق تر با او کمک کند.

وقتی فرد به اعتقاد به مهدویت پایبند باشد، او احساس تعلق و ارتباط نزدیکتری با امام مهدی (عج) دارد. این احساس تعلق و ارتباط عمیق می‌تواند به تقویت صمیمیت و ارتباط دوطرفه فرد با امام مهدی (عج) کمک کند. اعتقاد به مهدویت می‌تواند به فرد احساس نزدیکی و ارتباط روحی با امام مهدی (عج) بخشیده و او را به ایجاد ارتباط صمیمی و عمیق تر با امام مهدی (عج) تشویق کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

به علاوه، اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت ارتباط فرد با ارزش‌های دینی و اخلاقی کمک کند. اعتقاد به ظهور امام مهدی (عج) و پیروی از او می‌تواند به تقویت ارزش‌هایی مانند ایمان، اخلاق، انصاف، عدالت و محبت کمک کند که این ارزش‌ها می‌توانند به تقویت صمیمیت و ارتباط عمیق‌تر فرد با دیگران و با امام مهدی (عج) کمک کنند.

بنابراین، اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت صمیمیت و ارتباط عمیق فرد با امام مهدی (عج) کمک کند. این اعتقاد می‌تواند به تقویت احساس تعلق و ارتباط نزدیک‌تر با امام مهدی (عج)، افزایش صمیمیت و ارتباط عمیق‌تر با او منجر شود.

ارتباط اعتقاد به مهدویت با تعهد اجتماعی:

اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت تعهد اجتماعی فرد کمک کند. زیرا اعتقاد به مهدویت به معنای ایمان به ظهور امام مهدی (عج) به عنوان ناجی و پیشوایی است که به انسان‌ها برای اصلاح و بهبود اجتماعی و اخلاقی تشویق می‌کند. این اعتقاد می‌تواند به تعهد فرد نسبت به ارزش‌های اخلاقی، اجتماعی و انسانی کمک کند و او را به انجام اعمال نیکو و پایبندی به اصول انسانی و دینی تشویق کند.

اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تعهد فرد نسبت به ارزش‌های اجتماعی مانند عدالت، انصاف، محبت، مساوات و اخلاق کمک کند. فردی که به اعتقاد به مهدویت پایبند است، از اهمیت اصلاح اجتماعی و اخلاقی آگاهی دارد و تلاش می‌کند تا با انجام اعمال نیکو و پایبندی به اصول اخلاقی، بهبود و تحول در جوامع ایجاد کند.

علاوه بر این، اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت تعهد فرد نسبت به ارتباطات اجتماعی و همبستگی با دیگران کمک کند. اعتقاد به ظهور امام مهدی (عج) به عنوان پیشوایی که به اصلاح جهان و ارتقاء انسان‌ها می‌پردازد، می‌تواند فرد را به تلاش برای ایجاد ارتباطات موثر و موفق با دیگران و بهبود روابط اجتماعی تشویق کند.

بنابراین، اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تعهد اجتماعی فرد نسبت به ارزش‌های انسانی، اخلاقی و اجتماعی کمک کند. این اعتقاد می‌تواند به تقویت تعهد فرد نسبت به ارتباطات اجتماعی، ارزش‌های انسانی و اخلاقی، و بهبود و تحول در جوامع و جامعه کمک کند.

اثرات این اعتقاد بر روابط بین افراد و اجتماعات در جوامع اسلامی:

اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی می‌تواند تأثیرات بسیار مثبتی بر روابط بین افراد و اجتماعات داشته باشد. برخی از اثرات این اعتقاد بر روابط در جوامع اسلامی عبارتند از:

۱. افزایش همبستگی و اتحاد: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت احساس همبستگی و اتحاد بین افراد و اجتماعات در جامعه کمک کند. این اعتقاد می‌تواند به ایجاد ارتباطات قوی و موثر بین افراد و اجتماعات منجر شود و باعث افزایش همبستگی و همکاری در جامعه شود.

۲. ارتقاء ارزش‌های انسانی و اخلاقی: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت ارزش‌های انسانی و اخلاقی مانند عدالت، انصاف، محبت، احترام و همدلی کمک کند. این ارزش‌ها اساسی برای ارتقاء روابط انسانی و اجتماعی سالم در جوامع هستند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳. تقویت ارتباط با امام مهدی (عج): اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت ارتباط و ارتباط عمیق‌تر افراد با امام مهدی (عج) کمک کند. این ارتباط می‌تواند به تقویت اعتماد، صمیمیت و تعهد فرد نسبت به امام مهدی (عج) کمک کند و او را به پیروی از اصول اخلاقی و انسانی تشویق کند.

۴. ایجاد جامعه عدل و انصاف: اعتقاد به مهدویت می‌تواند به ایجاد جامعه‌ای پر از عدل و انصاف کمک کند. اعتقاد به ظهور امام مهدی (عج) به عنوان ناجی و پیشوایی که به اصلاح و بهبود جهان و انسان‌ها می‌پردازد، می‌تواند به تقویت ارزش‌های انصاف و عدالت در جوامع اسلامی کمک کند.

بنابراین، اعتقاد به مهدویت می‌تواند به تقویت ارتباطات بین افراد و اجتماعات، ارتقاء ارزش‌های انسانی و اخلاقی، تقویت ارتباط با امام مهدی (عج) و ایجاد جوامع عادل و انصافی در جوامع اسلامی کمک کند.

چالش‌ها و موانع مرتبط با اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی:

اعتقاد به مهدویت، همان‌طور که اثرات مثبتی بر روابط اجتماعی و فرهنگ جامعه دارد، ممکن است با چالش‌ها و موانعی نیز مواجه شود. برخی از این چالش‌ها و موانع مرتبط با اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی عبارتند از:

۱. نیاز به تفسیر و تبیین: اعتقاد به مهدویت مفهومی پیچیده است که نیازمند توضیحات و تفسیرات دقیق است. موانع ممکن است از ناشناخته بودن یا عدم درک صحیح این مفهوم توسط برخی افراد و جوامع ناشی شود.

۲. تفاوت در تفسیرات: وجود تفاوت‌های در تفسیرات و نظرات مختلف درباره مهدویت می‌تواند به تداخل و اختلافات در جوامع اسلامی منجر شود و برای برخی افراد می‌تواند یک موانع برای پذیرش این اعتقاد باشد.

۳. تأثیرات فرهنگی و اجتماعی: برخی فرهنگ‌ها و جوامع ممکن است دارای باورها و ارزش‌های مختلفی باشند که با اعتقاد به مهدویت تضاد داشته باشد. این تضاد می‌تواند به عنوان یک مانع برای پذیرش و ترویج اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی عمل کند.

۴. سوءاستفاده و سوءتفاهم: برخی افراد و گروه‌ها ممکن است از اعتقاد به مهدویت برای اهداف شخصی یا سیاسی خود سوءاستفاده کنند. این سوءاستفاده می‌تواند به ترویج تفسیرات غلط و تحریف شده از مهدویت منجر شود.

۵. عدم آمادگی برای تغییر: برخی افراد و جوامع ممکن است به دلیل عدم آمادگی برای تغییر و اصلاحات، اعتقاد به مهدویت را به چالش بکشند. این افراد ممکن است از تغییراتی که با ظهور امام مهدی (عج) همراه خواهد بود، هراس داشته باشند.

بنابراین، پذیرش و ترویج اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی ممکن است با چالش‌ها و موانعی روبرو شود که نیازمند توجه، آگاهی و تفاهم بیشتر افراد و جوامع می‌باشد. ارتقاء آگاهی و توجه به تفسیرات صحیح اعتقاد به مهدویت و ارتباط موثر با افراد دیگر می‌تواند به پذیرش این اعتقاد و پیشرفت جوامع اسلامی کمک کند.

راهکارهای حل این چالش‌ها:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

برای حل چالش‌ها و موانع مرتبط با اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی، می‌توانید از راهکارهای زیر استفاده کنید:

۱. آموزش و اطلاع‌رسانی: ارائه آموزش‌های مناسب و اطلاعات دقیق درباره مفاهیم مهدویت و اهمیت آن می‌تواند به پذیرش و درک بهتر این اعتقاد توسط افراد جامعه کمک کند.
 ۲. ترویج فرهنگ همبستگی و اتحاد: ایجاد فضاهایی برای ترویج فرهنگ همبستگی، اتحاد و همکاری در جوامع اسلامی می‌تواند به تقویت ارتباطات میان افراد و موانع کاهش یابد.
 ۳. ارتقاء ارزش‌های انسانی و اخلاقی: ترویج ارزش‌های انسانی و اخلاقی مانند عدالت، انصاف، محبت و همدلی می‌تواند به ایجاد جویی سالم و پذیرای اعتقاد به مهدویت کمک کند.
 ۴. ترویج تفسیرات صحیح: ترویج و تبیین تفسیرات صحیح و دقیق اعتقاد به مهدویت می‌تواند از تداخلات و اختلافات درباره این مفهوم جلوگیری کند.
 ۵. ایجاد فضایی برای بحث و تبادل نظر: ایجاد فضاهایی برای بحث و تبادل نظر درباره مهدویت و مفاهیم مرتبط می‌تواند به افزایش آگاهی و درک افراد از این اعتقاد کمک کند.
 ۶. مدیریت مناسب سوءاستفاده: پیشگیری از سوءاستفاده از اعتقاد به مهدویت برای اهداف شخصی یا سیاسی، از طریق آگاهی‌زایی و ارتقاء اندیشه‌های انسانی و اخلاقی می‌تواند موثر باشد.
 ۷. ارتقاء مهارت‌های ارتباطی و تفاهم: ارتقاء مهارت‌های ارتباطی، تعاملی و تفاهم میان افراد می‌تواند به تسهیل درک و پذیرش اعتقاد به مهدویت کمک کند.
- استفاده از این راهکارها و توجه به اهمیت درک و پذیرش اعتقاد به مهدویت می‌تواند به ایجاد جویی پویا و سالم در جوامع اسلامی کمک کند و در روند بهبود و توسعه اجتماعی و فرهنگی این جوامع تأثیر گذار باشد.
- فرصت‌ها و پتانسیل‌های موجود برای تقویت این اعتقاد:
- تقویت اعتقاد به مهدویت در جوامع اسلامی می‌تواند باعث توسعه فرهنگ انسانی و اجتماعی این جوامع شود. برخی از فرصت‌ها و پتانسیل‌های موجود برای تقویت این اعتقاد عبارتند از:
۱. ارتقاء آگاهی و آموزش: ایجاد برنامه‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی مناسب درباره اعتقاد به مهدویت و اهمیت آن می‌تواند به افزایش آگاهی و درک افراد از این مفهوم کمک کند.
 ۲. ترویج ارزش‌های انسانی و اخلاقی: ترویج ارزش‌هایی مانند عدالت، انصاف، محبت و همدلی می‌تواند به تقویت اعتقاد به مهدویت و پیروی از اصول انسانی و اخلاقی کمک کند.
 ۳. ایجاد فضایی برای تبادل نظر و بحث: ایجاد فضاهایی برای تبادل نظر و بحث درباره اعتقاد به مهدویت می‌تواند به افزایش درک و تفاهم میان افراد کمک کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۴. ترویج فرهنگ همبستگی و اتحاد: ترویج فرهنگ همبستگی، اتحاد و همکاری میان افراد و اجتماعات می‌تواند به تقویت ارتباطات و روابط اجتماعی مناسب منجر شود.

۵. ارتقاء مهارت‌های ارتباطی و تفاهم: ارتقاء مهارت‌های ارتباطی و تعاملی میان افراد می‌تواند به تسهیل درک و پذیرش اعتقاد به مهدویت کمک کند.

۶. ترویج امید و اعتقاد به انتظار: ترویج امید و اعتقاد به ظهور امام مهدی (عج) به عنوان ناجی و پیشوایی می‌تواند به تقویت اعتقادات و ارتباطات مذهبی و اجتماعی کمک کند.

۷. ایجاد فرصت‌های مشارکت و مشاوره: ایجاد فرصت‌هایی برای مشارکت و مشاوره افراد درباره امور مربوط به اعتقاد به مهدویت می‌تواند به افزایش تعهد و پذیرش این اعتقاد کمک کند.

با بهره‌گیری از این فرصت‌ها و پتانسیل‌ها، می‌توان اعتقاد به مهدویت را در جوامع اسلامی تقویت کرده و به ارتقاء ارتباطات انسانی و اجتماعی، ارزش‌های اخلاقی و انسانی، و پیشرفت جامعه کمک کرد.

فرصت‌ها و ظرفیت‌های بالقوه نظام آموزشی در حوزه تربیت مهدوی

پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، ضمن مطالعات گسترده درباره اهداف و غایات نظام آموزش و پرورش، نسبت به مد نظر قرار گرفتن و توجه به چهار هدف زمینه‌ساز برای وصول به هدف غایی تعلیم و تربیت - که همان رسیدن به کمال و قرب الهی است - تأکید شده که این چهار هدف زمینه‌ساز عبارتند از: یکم. تعلیم و تربیت فرد در ارتباط با مبدأ آفرینش؛ دوم. تعلیم و تربیت فرد در ارتباط با خویشتن؛ سوم. تعلیم و تربیت فرد در ارتباط با جامعه خود؛ چهارم. تعلیم و تربیت فرد در ارتباط با عالم طبیعت (همو، ۱۳۸۴: ۱۳).

همچنین در فصل اول «قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش» مصوب ۱۳۶۶، با عنوان «اهداف اساسی وزارت آموزش و پرورش» چنین آمده است: ماده ۱. تقویت و تحکیم مبانی اعتقادی و معنوی دانش‌آموزان از طریق تبیین و تعلیم اصول و معارف احکام دین مبین اسلام و مذهب جعفری اثنی‌عشری بر اساس عقل، قرآن و سنت معصومین(ع)؛ ماده ۲.

رشد فضایل اخلاقی و تزکیه دانش‌آموزان بر پایه تعالیم عالیة اسلام، تبیین ارزش‌های اسلامی و پرورش دانش‌آموزان بر اساس آن‌ها، تقویت و تحکیم روحیه اتکا به خدا و اعتماد به نفس، ایجاد روحیه تعبد دینی و التزام عملی به احکام اسلامی، ارتقای بینش سیاسی بر اساس اصل ولایت فقیه در زمینه‌های مختلف جهت مشارکت آگاهانه در سرنوشت سیاسی کشور، ... رشد دادن و تقویت روحیه عدالت‌پذیری و عدالت‌گستری و ظلم‌ستیزی و مبارزه با تبعیضات ناروا و حمایت از مظلومین و مستضعفین، ... (همو، ۱۳۸۰)

در این راستا اهداف تربیتی در نظام تعلیم و تربیت اسلامی، به‌ویژه تربیت مهدوی که برگرفته از آموزه‌های قرآنی، اسلامی و اعتقادات اصیل و منجی‌گرایانه شیعه بوده و همه ابعاد وجودی متربی (بعد معنوی، جسمانی، عقلانی، اخلاقی، عاطفی، اجتماعی) را در بر می‌گیرد، عبارتند از:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

الف) اهداف تربیت مهدوی در وظایف انسان نسبت به خداوند: خداشناسی، پرهیزگاری، عبادت و بندگی؛

ب) اهداف تربیت مهدوی در وظایف انسان نسبت به خود: اندیشه‌ورزی و کسب علم و معرفت، کسب ایمان و فضایل اخلاقی، تعدیل و هدایت‌گرایی، توجه همزمان به بعد جسمانی و روحانی و...؛ ج) اهداف تربیت مهدوی در وظایف انسان نسبت به دیگران: ارتباطات اجتماعی، ارتباطات اقتصادی، ارتباطات سیاسی، ارتباطات فرهنگی و...؛ د) اهداف تربیت مهدوی در وظایف انسان نسبت به طبیعت: شناخت طبیعت و استفاده شایسته از آن. لذا آشکار است که اهداف مطرح تربیت مهدوی مورد اشاره، با اهداف زمینه‌ساز تحقق هدف غایی مصوب و تعریف شده برای نظام آموزش و پرورش همخوانی دارد (صالحی، ۱۳۸۶).

همچنین در راستای آسیب‌شناسی رویکرد کنونی نظام تربیتی کشور به موضوع تربیت مهدوی فراگیران و بررسی ظرفیت‌های بالقوه و چالش‌های اساسی در این باره می‌توان استدلال کرد که اگرچه خوشبختانه در سال‌های اخیر و به دنبال بازنگری و تدوین فلسفه تربیتی برای نظام تعلیم و تربیت کشور، با توجه به لزوم انطباق همه شئون زندگی آدمی با نظام معیار و ضرورت انتخاب و التزام آگاهانه و آزادانه آن توسط افراد جامعه، گام‌های مطلوبی برداشته شده، تربیت دینی و اخلاقی نسبت به سایر ساحت‌های تربیت، محوریت داشته و از اولویت برخوردار است.

در این راستا نیز آموزه مهدویت در قالب جهان‌بینی توحیدی و الهی، یکی از آموزه‌های فقه شیعی است که می‌تواند ضمن تأثیرپذیری از مکتب تربیتی اسلام، شکل دهنده نوعی فلسفه تربیتی انتظار مبتنی بر فلسفه تربیتی اسلامی باشد (موسوی، ۱۳۸۸: ۹۷).

خوشبختانه در راستای شکل‌گیری نوعی رویکرد تربیت مهدوی، در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش چنین آمده است: یکی از ویژگی‌های اصلی حیات طیبه، تکیه بر ارزش‌های غایی زندگی _ قرب الی الله _ و نظام معیار متناسب با آن، یعنی مبانی و ارزش‌های مقبول دین اسلام است؛ زیرا با توجه به لزوم پذیرش ربوبیت خداوند متعال، به عنوان یگانه رب حقیقی جهان و انسان، این نظام معیار، جهت اساسی نحوه تحقق حیات طیبه را در همه مراتب و ابعاد آن مشخص می‌نماید.

بنابراین انتخاب و التزام آگاهانه و آزادانه نظام معیار ربوبی و انطباق همه ابعاد زندگی با این نظام، وجه تمایز اساسی حیات طیبه از زندگی غیردینی (= سکولار) رایج محسوب می‌شود که نقطه اوج و حقیقت آن در جامعه جهانی مهدوی محقق می‌گردد. (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: فصل اول، بخش کلیات و ترسیم حیات طیبه)

در جای دیگر نیز می‌خوانیم: ۱. آموزه‌های قرآن کریم، نقش معنوی، اسوه‌ای، هدایتی و تربیتی پیامبر اکرم(ص) و حضرت فاطمه زهرا(س) و ائمه معصومین(ع) به‌ویژه امام زمان(عج) و ولایت‌مداری در تمام ساحت‌ها برای تحقق جامعه عدل جهانی (جامعه مهدوی) (گزاره ۱)؛ ۲. آموزه‌های بنیادین مهدویت و انتظار که رمز هویت اسلام ناب و عامل حیات و بقای آن در عصر غیبت است، به عنوان مهم‌ترین رسالت منتظران در عصر غیبت می‌باشد (گزاره ۲)؛ ۳. وطن‌دوستی و افتخار به ارزش‌های اصیل و ماندگار اسلامی _ ایرانی و اهتمام به برپایی جامعه مهدوی (گزاره ۲۰). (همان: فصل دوم، بخش بیانیه ارزش‌ها، گزاره‌های ارزشی نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

چنان‌که اشاره شد، در متن سند تحول بنیادین، برای نخستین بار در تاریخچه نظام آموزش و پرورش ایران صراحتاً به برخی اصول، مبانی و اهداف در زمینه تربیت مهدوی فراگیران و انتقال آموزه‌های مهدویت، ترویج فرهنگ انتظار ظهور، معیار حیات طیبه و ایجاد جامعه زمینه‌ساز ظهور پرداخته شده و ظرفیت‌ها و جهت‌گیری‌های ویژه‌ای تعبیه گردیده است.

برای عملی کردن و نهادینه‌سازی اهداف تربیت مهدوی در نظام آموزشی کشور، وزارت آموزش و پرورش برای نخستین بار، چشم‌انداز، بیانیه مأموریت و اهداف کلان خود را با رویکرد به تربیت مهدوی و آموزه‌های انتظار تدوین کرده است. در سند تحول چنین آمده است: وزارت آموزش و پرورش مهم‌ترین نهاد تعلیم و تربیت رسمی و عمومی، متولی فرایند تعلیم و تربیت در همه ساحت‌های تعلیم و تربیت، قوام‌بخش فرهنگ عمومی و تعالی‌بخش جامعه اسلامی بر اساس نظام معیار اسلامی، با مشارکت خانواده، نهادها و سازمان‌های دولتی است.

این نهاد مأموریت دارد با تأکید بر شایستگی‌های پایه، زمینه دستیابی دانش‌آموزان در سنین لازم التعلیم طی ۱۲ پایه تحصیلی (چهار دوره سه‌ساله) به مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و جهانی را به صورت نظام‌مند، همگانی، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثربخش فراهم سازد. انجام این مهم نقش زیرساختی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی خواهد داشت. (همان: فصل سوم، بیانیه مأموریت)

در ادامه نیز می‌خوانیم: نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی در افق ۱۴۰۴، با اتکا به قدرت لایزال الهی مبتنی بر نظام معیار اسلامی، فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی و قوام‌بخش آن‌ها و زمینه‌ساز جامعه جهانی عدل مهدوی (عج) و برخوردار از توانمندی‌های تربیتی ممتاز در تراز جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه، الهام‌بخش و دارای تعامل سازنده و مؤثر با نظام‌های تعلیم و تربیتی در سطح جهان، ... کارآمد، اثربخش، یادگیرنده، عدالت‌محور و مشارکت‌جو، برخوردار از مربیان و مدیران مؤمن آراسته به فضایل اخلاق اسلامی، عامل به عمل صالح، تعالی‌جو و تحول‌آفرین، انقلابی، آینده‌نگر، عاقل، متعهد، امین، بصیر، حق‌شناس. (همان: فصل چهارم، چشم‌انداز)

نهاد آموزش و پرورش، ضمن تصریح چشم‌انداز و مأموریت خود در تدوین اهداف کلان، خود نیز از رویکرد مهدویت چشم‌پوشی نکرده است؛ به طوری که در فصلی دیگر از سند تحول آمده است: هدف ۱. تربیت انسانی موحد، مؤمن و معتقد به معاد و آشنا و متعهد به مسئولیت‌ها و وظایف در برابر خدا، خود، دیگران و طبیعت، حقیقت‌جو و عاقل، عدالت‌خواه و صلح‌جو، ظلم‌ستیز، جهادگر، شجاع و ایثارگر و وطن‌دوست، مهرورز، جمع‌گرا و جهانی‌اندیش، ولایت‌مدار و منتظر و تلاش‌گر در جهت تحقق حکومت عدل جهانی، ... آماده ورود به زندگی شایسته فردی، خانوادگی و اجتماعی بر اساس نظام معیار اسلامی ... ؛ هدف

۲. ارتقای نقش نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و خانواده در رشد و تعالی کشور، بسط و اعتلای فرهنگ عمومی و زمینه‌سازی برای اقتدار و مرجعیت علمی و تکوین تمدن اسلامی - ایرانی در راستای تحقق جامعه جهانی عدل مهدوی (عج) با تأکید بر تعمیق معرفت و بصیرت دینی و سیاسی و (همان: فصل پنجم، هدف‌های کلان)

راهکارهای مبتنی بر اهداف عملیاتی مرتبط با آموزه‌های مهدویت و انتظار به منظور هدایت تحولات در نظام آموزشی کشور چنین تشریح شده‌اند:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

هدف عملیاتی ۱. پرورش تربیت‌یافتگانی که دین اسلام را حق دانسته و آن را به عنوان نظام معیار می‌شناسند و به آن باور دارند و آگاهانه، آزادانه، شجاعانه و فداکارانه برای تکوین و تعالی اخلاقی خود و دستیابی به مرتبه‌ای از حیات طیبه و استقرار حکومت عدل جهانی مهدوی از آن تبعیت می‌نمایند و به رعایت احکام و مناسک دین و موازین اخلاقی مقید هستند ... ؛

راهکار ۴-۱ (ذیل هدف عملیاتی ۱). ایجاد سازوکارهای ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ ولایت‌مداری تولی و تبری، امر به معروف و نهی از منکر، روحیه جهادی و انتظار «زمینه‌سازی برای استقرار دولت عدل مهدوی (عج)» با تأکید بر بهره‌گیری از ظرفیت حوزه‌های علمیه و نقش الگویی معلمان و اصلاح روش‌ها؛

هدف عملیاتی ۲. تعمیق تربیت و آداب اسلامی، تقویت اعتقاد و التزام به ارزش‌های انقلاب اسلامی؛ راهکار ۲-۲ (ذیل هدف عملیاتی ۲). تعمیق تقوای الهی و مهارت خویش‌داری، انتخاب‌گری درست و تعالی‌بخش مستمر دانش‌آموزان با استفاده از فرصت ایام‌الله، برگزاری مراسم آگاهی‌بخش و نشاط‌انگیز در اعیاد و وفیات، حضور فعال و مشارکت دانش‌آموزان در محافل، مجالس و اماکن مذهبی و تقویت انس با دعا و توسل؛ راهکار ۸-۲ (ذیل هدف عملیاتی ۲).

استفاده از ظرفیت برنامه‌های درسی، منابع آموزشی، شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات، کتاب‌خانه، فرصت اردوها و فعالیت‌های برون‌مدرسه به‌ویژه مساجد و کانون‌های مذهبی برای تقویت معرفت و باور به معارف الهی به‌ویژه اعتقاد به توحید و معاد و ولایت و انتظار با رویکرد قرآنی، روایی و عقلانی در دانش‌آموزان؛

هدف عملیاتی ۸. افزایش مشارکت نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و مدرسه و معلمان و دانش‌آموزان در رشد و تعالی کشور در عرصه‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی در سطح محلی و ملی به عنوان نهاد مولد سرمایه انسانی، فرهنگی، اجتماعی و معنوی؛ راهکار ۵-۸ (ذیل هدف عملیاتی ۸). تبیین دستاوردهای علمی و فنی تمدن اسلامی - ایرانی در برنامه‌های درسی و آموزشی و تقویت باور و روحیه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان برای تحقق تمدن نوین اسلامی در راستای دستیابی به جامعه عدل مهدوی (عج). (همان: فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها)

بنابراین اگرچه پیش از این، نظام آموزش و پرورش کشور در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌هایش اعتقاد به ظهور منجی و فلسفه ظهور را از بدیهیات جامعه شیعی ایران به شمار می‌آورده، اما برای نخستین بار، چشم‌انداز تحول، رسالت تربیتی و اهداف کلان راهبردی خود را با نگاه به آموزه‌های مهدوی و در قالب سند مکتوب طراحی و تدوین کرده که حاکی از غنای اصول و مبانی اعتقادی - مهدوی و رویکرد مثبت و کلان آن نسبت به توسعه تربیت مهدوی و ترویج فرهنگ انتظار در جامعه است.

گفتنی است جهت‌گیری‌های سند برنامه درسی ملی که مبتنی بر اصول، مبانی و اهداف تعریف شده در فلسفه تربیتی و سند تحول بنیادین در حوزه برنامه‌ریزی درسی و ناظر به تعیین روش‌ها، محتوا و... است، دست‌کم در بُعد نرم‌افزاری و تمهید برنامه‌های کلان، زمینه‌ساز رویکرد عینی و عملی به توسعه نظام تربیت مهدوی در کشور به شمار می‌رود.

چالش‌ها و موانع رویکرد تربیت مهدوی در نظام آموزشی

هنگامی که از سطح نرم‌افزاری و به دیگر سخن، تبیین فلسفه انتظار و دکتترین مهدویت - که بیشتر در حوزه صاحب‌نظران و نظریه‌پردازان صورت می‌گیرد - به سطح سخت‌افزاری و تحقق عینی و عملی اهداف و مؤلفه‌های تربیت مهدوی در رفتارهای

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

افراد و گروه‌ها در جامعه رجوع می‌کنیم، به دلایل گوناگون و با وجود موانع متعدد، نتایج چندان رضایت‌بخش نیست و با نوعی تأخر و ایستایی در تربیت نیروهای مهدی‌باور و منتظران واقعی روبه‌رو هستیم.

البته تنها پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر احکام و اعتقادات اسلامی و باورهای مهدوی، شاهد تلاش‌هایی به منظور گسترش اندیشه‌های مرتبط با انتظار و مهدویت از یک‌سو و ظهور و بروز برخی جنبه‌های اجتماعی این مفهوم در میان جامعه شیعی بوده‌ایم؛ اما تا تحقق وضعیتی ایده‌آل که در آن، مفهوم انتظار را بتوان در تمام کنش‌ها و عرصه‌های اجتماعی و جهت‌گیری‌های توسعه‌ای جامعه مشاهده کرد، فاصله بسیاری وجود دارد (هرسیج و صادقی، ۱۳۹۰: ۱۱-۱۳).

از این‌رو تحلیل وضعیت موجود نشان می‌دهد نظام آموزشی در ساحت تربیت دینی و اخلاقی به‌ویژه در بعد تربیت مهدوی و انتقال آموزه‌های مهدویت و ترویج فرهنگ انتظار، چندان موفق نبوده و تأثیرپذیری دانش‌آموزان در رفتارهای فردی و اجتماعی از معارف دینی و مباحث عرضه شده در مدارس بسیار ناچیز و حتی منفی بوده است. لذا آسیب‌شناسی اهداف و برنامه‌های تدوین شده به‌ویژه در حوزه برنامه‌ریزی درسی نشان می‌دهد که تنها در برخی متون درسی، بخش‌ها و فصل‌هایی به تبیین آموزه مهدویت اختصاص داده شده است (پهلوان، ۱۳۸۲).

همچنین نتایج مطالعه‌ای در زمینه تحلیل اهداف آموزشی و پرورشی، حاکی از آن است که هیچ نوع هدفی دال بر توجه به مقوله انتظار وجود ندارد. از مجموع ۷۱ اصل از اصول آموزش و پرورش، در ابعاد اصول کلی (۲۰ اصل)، برنامه‌ریزی و محتوا (۲۰ اصل)، اصول مربوط به معلم (۱۰ اصل)، دانش‌آموز (۹ اصل) و سازمان (۱۲ اصل)، هیچ اصلی که با اصول تربیت مهدوی مرتبط باشد وجود ندارد. در بررسی اهداف دوره‌های سه‌گانه تحصیلی، تنها یک مورد در زمره اهداف دوره متوسطه مرتبط با مقوله انتظار ذکر شده، اما در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی حتی به این تنها هدف نیز توجه نشده است.

همان‌گونه که یافته‌های پژوهشی و تحلیل اهداف و اصول آموزش و پرورش نشان می‌دهد، در آموزش و پرورش کشور توجه نظام‌مند و برنامه‌ریزی منظمی در حوزه هدف‌گذاری و تدوین محتوا درباره تعلیم و گسترش اندیشه مهدویت و ترویج فرهنگ انتظار، صورت نپذیرفته است (مرزوقی، ۱۳۸۷).

برآیند سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و همه اقدام‌های خرد و کلان تربیتی در نظام آموزش و پرورش، تربیت فراگیرانی به عنوان خروجی نهاد تعلیم و تربیت و تحویل آن‌ها به جامعه است. بنابراین چنان‌چه رویکرد آموزش و پرورش به آموزه مهدویت و انتظار در هدف‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی و درسی، رویکردی مبتنی بر تربیت مهدوی و ایجاد جامعه زمینه‌ساز نباشد و نیز در جامعه اسلامی نسبت به سرمایه‌گذاری در این مقوله کوتاهی شود، نمودهای مهدی‌باوری و مهدی‌یابوری و آموزه‌های انتظار و مهدویت در زندگی فردی و اجتماعی آحاد جامعه کمتر نمایان خواهد شد.

یافته‌های تحقیق حسین زاده و همکاران (۱۳۸۸) در این‌باره نشان می‌دهد ایمان و باور قلبی جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله شهر تهران از امام عصر (عج) در حد متوسط بوده و هنوز به ایمان و باور قلبی مطلوب و عمیق دست نیافته‌اند. بر اساس یافته‌های به دست

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

آمده درباره مؤلفه شناخت حضرت مهدی(عج) سطح آگاهی جوانانی که در یک کشور اسلامی و شیعه‌مذهب زندگی می‌کنند، چندان مناسب و مطلوب نیست.

یافته‌ها نشان می‌دهند میزان آگاهی و شناخت جوانان به فلسفه غیبت بسیار ناچیز است و جوانان تهرانی شناخت کمی به فلسفه غیبت امام زمان(عج) دارند. بنابراین با ترویج فرهنگ مهدویت و آیین انتظار ظهور امام عصر(عج) می‌توان بسیاری از رفتارهای ناسالم، ناامیدی‌ها، بزهکاری‌ها و بحران هویت را در جوانان از بین برد.

به طور کلی در آسیب‌شناسی وضعیت موجود نظام آموزشی در توجه به رویکرد مهدویت، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: ۱. ضعف و ابهام در جهت‌گیری‌های کلان ساختاری و برنامه‌ای در حوزه‌های اهداف، برنامه‌ها و سیاست‌های نظام آموزش و پرورش نسبت به مشخص کردن مقاصد و انتظارات تربیت دینی، به‌ویژه در مقوله تربیت مهدوی.

۲. آسیب‌های فلسفه، مبانی و اصول آموزش و پرورش، و به بیانی دیگر، اختلاف و تناقض نظری و عملی معرفت‌شناختی و ارزشی مکاتب گوناگون فلسفی به کار رفته در نظام آموزشی کشور، با اهداف و ارزش‌های مطلوب و مورد ادعای فلسفه اسلامی. ۳. نبود نگرش کل‌گرایانه و یک‌پارچه نسبت به تربیت و پیامد آن، جدایی و پاره‌پاره شدن ابعاد تعلیم و تربیت در نظام آموزشی معاصر به صورت تأکید بیش از اندازه بر اندیشه و ذهن کودک و توجه نکردن به ابعاد جسمانی، عاطفی، اخلاقی و شخصیتی او.

۴. گسترش و ترویج باورهای سطحی در مهدویت‌گرایی و برخورد سنتی مردم با مهدویت و انتظار و گرایش کمتر به مقوله‌های معرفتی و تعهدآور.

۵. به‌روز نبودن متون مهدوی و مشارکت نکردن اساتید، صاحب‌نظران، پژوهش‌گران و سایر نهادها در تولید محتوای مهدوی.

۶. تأکید صرف بر حفظ و به یادسپاری مطالب مرتبط با انتظار فرج در کتب درسی و توجه نکردن به تقویت معرفت عمیق و توسعه بینش در زمینه مهدویت.

۷. تأکید بر جدایی محض مبتنی موضوع‌مداری دروس و رشته‌های گوناگون. ۸. تأکید بر کارکردهای ماشینی و عرضه و تقاضا در روابط معلم و متعلم و دوری از رویکردهای تربیتی پدر و فرزند. ۹. تضعیف فریضه امر به معروف و نهی از منکر و گسترش حال‌زیستی، لذت‌جویی، مصرف‌زدگی و شیفتگی به فرهنگ غرب در سطح جامعه شیعه ایران. ۱۰. کم‌توجهی نسبت به مصداق‌سازی و ایجاد نمودهای عملی از رفتارهای منتظرانه و مهدوی در قالب اقدامات فرهنگی، تربیتی، رسانه‌ای و... البته آسیب‌های اشاره شده، از مسائل بنیادی در رویکرد ضعیف و سطحی نظام تربیتی جامعه اسلامی نسبت به تعلیم و تربیت دینی است که در حوزه تربیت مهدوی و ترویج فرهنگ انتظار، چشم‌گیرتر است (پورسیدآقایی و همکاران، ۱۳۹۰).

نتیجه‌گیری

یکی از نهادهای آموزشی، تربیتی، اجتماعی و فرهنگی مهم در هر جامعه، نهاد آموزش و پرورش است که علاوه بر انتقال فرهنگ و تجارب بشری به نسل جدید، ایجاد تغییرات مطلوب در شناخت‌ها، نگرش‌ها و شکل‌دهی رفتار کودکان، نوجوانان و جوانان جامعه را بر عهده دارد. از این‌رو با توجه به اهمیت تربیت دینی و اسلامی مبتنی بر فقه شیعی از طریق کسب معرفت و ایجاد

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

محبّت به اهل بیت (ع) به‌ویژه مقوله مهدویت و انتظار، نقش سازنده و اثرگذار نهاد آموزش و پرورش برای توسعه فرهنگ انتظار و مهدویت در جامعه به‌ویژه میان افشار کم‌سن و سال جامعه، بیشتر احساس می‌شود.

آسیب‌شناسی وضعیت موجود در رویکرد نظام آموزشی کشور نسبت به مقوله مهدویت، ابعاد ظرفیت‌ها و جهت‌گیری‌های بنیادی و برنامه‌ای در قالب اسناد بالادستی و کلان، به‌ویژه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و همچنین موانع و چالش‌های محوری موجود به‌خصوص در اهداف و عناصر نظام آموزشی را آشکار ساخت.

اعتقاد به مهدویت می‌تواند بر روان و رفتار افراد تأثیر مثبتی داشته باشد. این اعتقاد می‌تواند احساس امید، توازن روحی و ارتباط با ارزش‌های انسانی و اخلاقی مانند عدالت، انصاف و همبستگی را تقویت کند. همچنین، اعتقاد به مهدویت می‌تواند به فراهم آوردن یک احساس توازن و آرامش در فرد کمک کند و او را برای مشارکت فعال در جوامع و اجتماعاتش تشویق کند. این اعتقاد می‌تواند به تقویت ارتباطات اجتماعی، افزایش همدلی و همبستگی در جامعه و افزایش امید به آینده کمک کند. از این رو، مطالعه و ترویج اعتقاد به مهدویت از دیدگاه روانشناسی می‌تواند به بهبود روحیه و رفاه افراد و جوامع اسلامی کمک کند.

منابع

- سید محمد تقی اصفهانی، مکیال المکارم، ترجمه، ج ۲، ص ۲۹۷.
- همو. اسلام در ایران، ترجمه ی کریم کشاورز، تهران، پیام، چاپ چهارم، ۱۳۵۴، ص ۳۷۳.
- جرجی زیدان، مشاهیر الشرق فی القرن التاسع عشر، جزء اول، ص ۶۱ - ۶۳.
- برای اطلاع بیشتر از شرح حال مهدی سودانی رجوع شود به منبع فوق، ص ۶۱ - ۱۱۵، تاریخ سودان.
- کتاب البیع، امام خمینی، ج ۲ / ۴۶۶ - ۴۶۵، اسماعیلیان، قم.
- گذری بر رویدادهای معاصر ایران و پیدایش انقلاب اسلامی، مهرعلی لطفی، انتشارات پرهیزگار، قم، ۱۳۷۹، ص ۱۶۲.
- بیاری، علی‌اکبر؛ چراغی، اسماعیل، «نقش خانواده در انتقال محبت حضرت مهدی (عج) به فرزندان»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال اول، ش ۱، ۱۳۸۵ش.
- پورسیدآقایی، سیدمحسن و همکاران، «راهبردهای فرهنگی مهدویت برای جامعه و دولت زمینه‌ساز، بر اساس مدل «SWOT»، مجموعه مقالات ششمین همایش بین‌المللی دکتترین مهدویت (ج ۲)، قم، مؤسسه آینده روشن، ۱۳۹۰ش.
- پهلوان، منصور، «بایسته‌های پژوهشی در مسئله مهدویت». مجله سفینه، ش ۱۲، ۱۳۸۲ش.
- حائری‌پور، محمدمهدی، «شاخص‌های فرهنگی جامعه زمینه‌ساز ظهور»، مجموعه مقالات ششمین همایش بین‌المللی دکتترین مهدویت (ج ۲)، قم، مؤسسه آینده روشن، ۱۳۸۹ش.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- حسین زاده، اکرم و همکاران، «بررسی باور به مهدویت در میان جوانان ۱۵ تا ۲۹ سالهٔ تهرانی»، فصلنامهٔ علمی — پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسهٔ آینده روشن، سال سوم، ش ۱۲، ۱۳۸۸ ش.
- خادمی شیرازی، یاد مهدی (عج)، تهران، مؤسسهٔ نشر و تبلیغ، ۱۳۶۵ ش.
- صافی، احمد، آموزش و پرورش ابتدایی، راهنمایی تحصیلی و متوسطه، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۴ ش.
- صافی، احمد، سازمان و قوانین آموزش و پرورش ایران، تهران، انتشارات سمت، چاپ نهم، ۱۳۸۰ ش.
- صالحی، غلامرضا، «مهدویت و اصول نظام تربیتی اسلام»، فصلنامهٔ علمی — پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسهٔ آینده روشن، سال اول، ش ۴، ۱۳۸۶ ش.
- صمدی، معصومه، «مهدویت، رسالت نظام تعلیم و تربیت در شکل دهی جامعهٔ مهدوی»، مجلهٔ مصباح، ش ۶۶، ۱۳۸۵ ش.
- صمدی، قنبرعلی، «آموزهٔ انتظار و زمینه‌سازی ظهور»، مجموعه آثار پنجمین همایش بین‌المللی دکترین مهدویت (ج ۲)، قم، مؤسسه آینده روشن، ۱۳۸۸ ش.
- مرزوقی، رحمت‌الله، «سیمای مهدویت در برنامه‌های آموزشی مدارس: رویکردی به فلسفهٔ تربیتی انتظار». دوفصلنامهٔ علمی — پژوهشی تربیت اسلامی، سال سوم، ش ۷، ۱۳۸۷ ش.
- میرزاحمدی، علی، «راهبردهای تولید، انتقال و بازخورد فرهنگ مهدویت». مجموعه مقالات ششمین همایش بین‌المللی دکترین مهدویت، قم، مؤسسه آینده روشن، ۱۳۹۰ ش.
- موسوی، سیدمهدی، «مدرسهٔ مهدوی؛ درآمدی بر فلسفه و نظام آموزش و پرورش زمینه‌ساز»، فصلنامهٔ علمی — پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسهٔ آینده روشن، سال سوم، ش ۱۰، ۱۳۸۸ ش.
- وزارت آموزش و پرورش، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (سند مشهد مقدس)، آذرماه ۱۳۹۰ ش.
- هرسیج، حسین؛ صادقی، زهرا، «راه‌های زمینه‌سازی جامعه برای انتظار مهدی (عج)»، نشریهٔ علمی — تخصصی مهندسی فرهنگی، سال ششم، ش ۵۹ و ۶۰، ۱۳۹۰ ش.